

Samlarytt

Nr 11-12

Tolfta ärgången

1958 December

UR INNEHÅLLET

Boken som samlarobjekt

Samlarprofiler 71

Julmärken och Juletiketter

Något om postväsende ...

Julhälsningar

Selma Lagerlöf-jubiléet

Samlarnas äreminne

Tändspalten

Ex libris

Hemliga Sällskap

Svenska Penningar 19

Från klubbarna

Ur Samlar-posten

Anbudsauktion

Radannonser

Bilagor:

*Matrikelbilaga och giro-
inbetalningskort.*

En Låten
Rochebook
Gwardchinnan beströfwes/
huruledes man allahanda Spjäs
wål koka och eirätta kan.
Nyttigh för them som gärna hastwa en
godh Dittan / och inee willia see på hwardh
som the til hörer / såsom ock tde spara
omaker ther til.
Du nyiligen förfärdigat / och
aff Trycket vthgången.

STOCKHOLM.
Hoos Ignatum Meurer / och sius
hoos honom til föpö / åhr 1650.

TITELBLAD TILL NR 5.

*Kokböcker — ett populärt samlarområde.
Illustration ur "Gastronomisk Spegel"
av Richard Du Rietz.*

Julmärken och Juletiketter

Ett julpotpuri av G. R.

Så är det då jul igen. Den goda viljans högtid, då människor bli goda och givmilda och gärna kommer ihåg varandra, åtminstone sina närmaste, med en gäva stor eller liten allt efter förmåga. Den goda viljan skall man taga väl vara på. Det är så många som behöver hjälp och bistånd, hjälp i nöd och fattigdom, bistånd vid sjukdom. Man gör insamlingar, säljer julfemman och på posten köper vi julmärken att sätta på våra brev, kort och gåvopaket. Kanske samlar Du julmärken? Om inte så gör det, de är så vackra och välgörande.

Det var den danske postmannen Einar Holboell som 1904 gav impulsen till ett regelbundet försäljande av julmärken och pengarna skulle gå till bekämpande av tuberkulosen, den förhärjande folkfarsoten, och det bildades en Nationalförening mot TBC. Exemplet fick genast efterföljd, först i grannländerna Sverige och Norge, sedan i andra länder så att numera över 50 länder ha en eller flera organisationer för bekämpande av TBC. Resultatet har blivit att denna sjukdom, nu är på stark retur och man har kunnat vända sig mot andra folkfarsorter, t. ex. cancer.

Idén med välgörenhetsmärken var inte precis ny. Charity stamps utan postal giltighet att äsättas brev kan spåras tillbaka till tiden för amerikanska inbördeskriget, 1861—1865, då några damer hittade på detta sätt att få medel till att hjälpa de i kriget sårade. Det första tuberkulosmärket utkom 1897 i New South Wales, Australien — ett shillingfrimärke med tillägg av en penny. Sedan dess har en del andra länder utgett tuberkulosfrimärken med den välkända symbolen, som finns på nästan alla julmärken, det dubelarmade Lotringska korset. Sådana länder är bl. a. Spanien, Belgien, Finland och Marocko, det senare använder, i likhet med andra islamitiska länder, halvmånar. Men Japan och Indien som ingen jul ha använder samma kors som vi. Detta saknas dock på danska och isländska julmärkena och Canada och USA använde ända till 1920 Röda Korset men ha sedan dess det dubelarmade.

Vid sidan av de "officiella" föreningarna finns "privata" som utge julmärken för olika ändamål och det är en smaksak om en samlare även skall ägna sig åt dessa. Men jag har sällan sett vackrare märken än Aal-

borgs Allmänna Understöttelseförenings och tänk på de norska rödakorsmärkena med de förtjusande djur- och barnbilderna, inte minst av de kungliga! Jag har rubb och stubb.

Det har skrivits en del artiklar om julmärken förut i Samlarytt, senast i nr 1—2 1958, vilket handlade om de holländska märkena, som felaktigt uppgavs ha startat 1949. Den nederländska föreningen mot TBC bildades 1926 och dess första märke utkom samma år. Före denna tid har emellertid semi-postala märken mot TBC utkommit i Holland sedan 1906!

Låt oss företa en julmärke-resa runt jorden. Vi ta flyget, det går fortare och så reser vi alfabetiskt, det blir då lättare att hitta. Startären inom parentes.

I *Argentina* finns två "officiella": Argentina Liga Contra Tuberculose (1927) och José Penna Instution (1931).

De *australiska* provinserna ha sedan år 1930 ända tills helt nyligen utgett märken var för sig men lär nu ha enats om ett gemensamt.

De *baltiska staterna* utgav på sin tid både julmärken och semi-postala märken.

Belgien har inte mindre än fem olika julmärkesföreningar av vilka två är "officiella": Belgiska Nationalföreningen och Belgiska Nationalorganisationen, båda mot TBC (1932). Även de tre andra sälja TBC-märken.

Brasilien har också flera föreningar, den största "Liga Paolista Contra TBC", San Paolo (1927).

I *Canada* har Canadian National Sanitarium Ass. sedan 1908 sålt märken till förmån för Muskoka, Toronto och Queen Marys hospitals, men sedan 1933 sålt samma märke som det "officiella" Canadian Tuberculosis Ass. som sedan 1928 sålt USA:s märken med fransk text och efter 1930 sina egna. Dessutom ha lokala föreningar i Montreal, Quebec och British Columbia sålt egna märken vid olika tillfällen sedan omkring 1910.

Från *Chile* kan noteras ett märke från 1928 och från *Columbia* två "Cartagena de Indias" 1933 och 1934 resp.

Cuba hade åren 1927 och 1928 märken i samma teckning som det franska av 1926 men med spansk text: "El Beso Al Sol" (Solens kyss). Har sedan sålt egna märken.

Julmärken från skilda länder.

Så kommer vi till upphovslandet *Danmark* vars egentliga nationalförening ej använder symbolen Lothringer-korset (1904). Det gör däremot Danmarks Julmærkeförening (DJF) som gett ut märken sedan år 1944. Sedan finns en del "privata" föreningar, den nämnda i Aalborg (1908), Oilder (1911), Sønder-Jylland 1909—1913, Sydslesvig (1950), Danska Vestindien 1907—1916 m. fl. Till samlarnas förtvivlan började Danmark 1951 utge julmärken i helark om 50 olika men återgick 1956 till ett enda märke. Tyvärr följde en del andra länder exemplar, åtminstone utge de dubbelmärken eller block om 4 eller 8.

I *England* bildades 1925 British National Ass. against TBC och utgav då ett märke. Efter en paus till 1933 använde man sig av USA-märken två år men från 1935 har man egna. Även *Skottland* och *Wales* ha gett ut märken 1930 men från 1933 de engelska. Womens National Health Ass. i *Irland* gav ut märken 1909 och från 1925 kontinuerligt.

Etiopien har utgivit ett märke, som säljes varje jul, okänd datering. Vid julen säljes speciella frimärken med tillägg (6 valörer)

för bekämpande av TBC. Försäljningen är effektiv. Under en viss tid säljes inga andra frimärken.

Finland utgav märken sporadiskt från år 1908 men från 1926 årligen.

I *Frankrike* har olika städer och departement utgett märken från 1906. *Comité Nationale* bildades 1925 och sedan dess ha märken utgetts årligen. Även *franska Indo-China* har utgett märken 1932.

Från *Färöarna* har jag två märken.

Indien började så sent som 1941 med TBC-märken.

De *isländska* märkena ha regelbundet utkommit sedan 1913 efter ett enstaka märke 1904. Dessa märken anses av samlare som de vackraste. Även lokala märken finnas.

I *Italien* ha lokala organisationer utgett märken sedan 1905. "Officiella" märken ha utkommit sedan 1931.

Japan har flera sällskap för bekämpande av TBC, The National League 1924—1929, Hakuluji-Kai (1927), samt Nature-Chare Society ("Shizenryoyoska") (1935).

Jugoslavien sedan 1929, *Korea* sedan år 1932.

Luxemburg utgav 4 märken 1908 men det är osäkert om flera utkommit sedan dess.

Mexico har under senare år utgett TBC-märken, startåret okänt.

Nederländerna började, som nämnts, 1926 men lokala märken och semi-postala märken mot TBC ha utkommit där sedan 1906. Ett märke är känt från Ned. Indien.

Aven i *Norge* är det flera föreningar som ger ut julmärken. De ordinarie ha utkommit sedan 1906 och vid sidan av dessa Röda Korsets märken sedan 1914.

Norska Sjömansmissionen och "Våra Sjömanshus i Fremmede Havne" ha båda utgett märken i ett par decennier och 1950 började Norsk Folkehjelp utge julmärken.

Nya Zeeland har utgett "health stamp" sedan 1929.

Palestina utgav TBC-märken från 1927 men ej varje år.

I *Panama* ha två sällskap lanserat TBC-märken från 1933 och i *Peru* noteras ett märke.

Polen har utgett julmärken sedan 1926, ibland i flera valörer.

I *Portugal* ha lokala märken tidigt utkommit. Föreningen för lokala märken sen 1929 i olika färger.

I *Rumänien* har förr utgetts märken, datering oviss.

Aven *ryska* TBC-märken existera, okänd datering.

Spanien har, som nämnts, utgett TBC-frimärken sen 1939 i olika valörer, vanligtvis 4. Men lokala TBC-märken ha utgetts sen 1907.

I *Schweiz* ha utkommit lokala TBC-märken. Dess National Sällskap har vid flera tillfällen utgett märken i serier samt i tre olika språk. Här bör även nämnas Pro-Juventute-frimärkena.

De *svenska* julmärkena är välkända sedan 1904 men redan före denna tid fanns lokala TBC-märken, t. ex. Elfsborgs Läns Förening mot TBC. En annan förening som lanserat julmärken är Säffle Jultomtar och julsigill finns för Lundby Jultomtar och Rädda Barnen. I Stockholm har julmärken med önskan jämväl om "Godt Nytt År" sålts år 1920.

De i USA utkommande julmärkena för svenska ålderdomshem kan även intressera oss.

De *sydafrikanska* julmärkena (1929) får samlas i par enär de är på två språk.

Arabländer som *Syrien* och *Egypten* ha också sina TBC-märken vilka dock ej utkommit regelbundet.

I *Tjeckoslovakien* började "Masarykova Liga Proti Tuberculose" utge märken från

1934. Detta är den enda förening av detta slag som använt sig av tändsticksetiketter för detta ändamål. Det finns flera varianter av dessa. En annan julmärke-utgivande förening är "Ochrana Matek a Deti". Dessutom existera lokala TBC-märken.

Från *Trinidad* och *Tobago* finns märken med textövertryck.

Aven *Turkiet* utger nu TBC-märken åtminstone från två föreningar. Jag har märken sedan 1944.

Tyskland har ingen nationalförening mot TBC men lokala märken kan noteras sedan 1906. På senare år ha dock i Västtyskland utkommit TBC-märken i par och jag har ett märke utgivet av Niedersächsische Verein zur Bekämpfung der Tuberkulose.

Uruguay gav 1929 ut ett märke liknande Cubas 1928.

Så ha vi äntligen *USA*. Hur julmärkena kom dit genom miss Emily Bisell i staden Wilmington har skildrats i "Samlar-nytt" 1948 nr 3 och samtliga fyra medverkandes porträtt återges å fyra sarmärken i 1946 års karta av julmärken. Det var 1907 starten skedde. Men vid sidan av dessa "officiella" är det ett otal andra föreningar som för skilda ändamål utge julmärken. För dessa fordras en speciellista. Här bör omnämnas de stora certifikat med påtrycksmärke vilka årligen såldes för 5, 10 eller 25 dollars.

Österrike har ej haft någon nationalförening mot TBC, men ej mindre än 9 olika föreningar har där vid olika tider sålt julmärken, bl. a. mot tuberkulos så långt tillbaka som 1908.

Vimlar det av julmärken, så förekommer däremot juletiketter ytterst sparsamt åtminstone på Tänd. I varje fall har jag ej kunnat finna flera än de nämnda tjeckiska för kampen mot TBC. Men det finns en del tillkomna med eller utan välgörande syftemål. Vi minns H. C. Andersens vackra men gripande julberättelse om den lilla flickan med savelstickorna, det finns ett par Tänd, som illustrera den och även en med porträtt av författaren. Finland har några "Youlutulia"-etiketter med julmotiv. Men vi få gå till latinska länder för att finna flera sådana etiketter och de är inte många där heller.

För övrigt ha vi åtskilliga tändsticksaskar vars etiketter vädja till oss för olika hjälpsändamål. De säljas alla tider på året men kanske är behovet av dessa större vid juletid då alla ljusen skall tändas, åtminstone hoppas vi det. I Sverige ha vi Solstickan,

Tändetiketter med H. C. Andersen och den lilla flickan, tjeckisk TBC-tänd, M. Hallgren 50 år, finska jul-tänd och svenska jultomar.

som kom 1936 genom tändsticksdirektören Mathias Hallgren, de äldre "Ljusglimt", Barnhems-Stickan i olika teckningar, Röda Korset och Barnens Dag, som våra enda signerade etiketter. Om de norska "Hjelpetikker" skrev författaren Per Sivle en vaccher vers:

*"Må hjelpestikken tenne,
sin varme i vårt sinn,
at den kan lyse, brenne,
så hjelpen strømmer in
til både barn og gamle
som trenger hjelp i dag.
La denne sak oss samle
i tro og hjertelag."*

Också den finns i flera olika teckningar. De ha även ett par etiketter för blinda barn.

På den danska "Ljusglimt" kan man läsa följande vers:

*"Lysglimt er Navnet paa disse Stikker
Bruger Du "Lysglimt" paa et er Du sikker:
Lysglimt Du bringer til mængt et Hjem
Og lokker Lysglimt i Øjet frem."*

Den finska motsvarigheten till vår solsticka heter "Solstrålen" och visar en kravlande baby. Där finns även en etikett "Till förmån för Finlands Barn".

De flesta etiketter som vädja om hjälp är nog att notera från Österrike. Under mellankrigstiden utkom där en mångfald tändsticksetiketter för välgörande syften, mest för krigsinvalid och nationella föreningar, men också för vinterhjälpen, sjuka barn m. m. Dessa är dock inga juletiketter. Som final till denna lilla avhandling ta vi ett par verser ur en dikt av Harry Blomberg:

"Den stora tändsticksfabriken... jag gick därigenom i dag.

Än hör jag maskinmusiken och remmarnas rytmiska slag.

Och hela processen drar örat förbi förbryllande, sinnrik och rask.

Stolt växande träd som sticker bli i etiketterad ask.

*Ej vet jag varthän ni vända...
en del går väl långt härifrån*